

Mehmet Muhsin Batur (1920-1999)

5 Aralık 1920'de İstanbul'da dünyaya gelen Muhsin Batur, yurt dışında pilotluk eğitimi alan Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşı'na katılan Yüzbaşı Salim Bey ile Semiha Hanım'ın çocuklarıdır.

Eğitim öğretim hayatına İtalyan İlkokulu'nda başlayan Batur, 3. sınıftayken babası Salim Bey'i kaybetmiştir. Semiha Hanım'ın emekli aylığıyla iki çocuğu -Muhsin ve Cahit- geçindirmesinin güç olacağı düşünüldüğünden küçük Muhsin, Üsküdar'daki dedesi Albay İsmail Hakkı Bey'in yanına gönderilmiştir. İtalyan İlkokulu'ndan 3. sınıfta ayrılmak zorunda kalan Batur, 4. sınıfa Selim Sâlis (3. Selim) ilkokulunda devam etmiş, 5. sınıfı ise yeni yapılan Üsküdar 19uncu İlkokulu'nda tamamlamıştır. Batur, ilkokuldan sonra ortaokulu Üsküdar Paşakapısı'nda, liseyi Haydarpaşa Lisesi'nde okumuştur. 10. sınıfta valiliğe merak salmışsa da daha sonraları babasının mesleği olan ve kalbinde yatan hava pilotluğuna yönelmiştir. Bu mesleki hayalini gerçekleştirmek isteyen Batur, 1937 yılında Kuleli Askerî Lisesi'ne başvurmuş ve 10. sınıfın ikinci yarısından itibaren lise eğitimini bu okulda sürdürmüştür. Askeri lisenin havacılık sınıfını tercih eden ve Sabiha Gökçen ile Ali Yıldız gibi dönemin ünlü havacılarından da dersler alan Batur, bu okuldan 15 Şubat 1940'da mezun olup Eskişehir'deki Hava Okulu'na katılmıştır. Lakin bu okulda eğitim için gerekli alt yapının olmaması nedeniyle stajını Birinci Lyzen-Der keşif bölümünde yapmış (Safaraköy topraklarında), 15 Ağustos'ta teğmenliğe yükselmiş ve 2 Temmuz 1942'de pilot teğmen olarak hava okulundan mezun olmuştur.

Merzifon ve Adana'daki görevlerinden sonra Kahire'deki İngiliz Hava Birliği'ne katılan Batur, 15 Ağustos 1943'te üsteğmen olmuş, 1944'te Lemhan Hanım ile evlenmiş, 1946 yılında kurmaylık sınavına girip kazanmış ve Kütahya'daki 7. Tayyare Alayı 1. Bölük Komutanlığı'na atanmıştır. Şubat 1950'de Kütahya'daki alay dağıtılınca, Balıkesir'deki 9. Tayyare Üssü 2. Filo Komutan Vekilliği'ne getirilen Batur'un kurmaylığı 1950'de onaylanmış, 1951'de ise binbaşılığa terfi etmiştir. Eskişehir'de açılan ilk Hava Harp Okulu'na hava tabiiye öğretmenliğine atanan Batur, 1953'te savaş alanında inceleme yapmak amacıyla iki aylığına Kore'ye gönderilmiştir. Bu esnada Japonya ve Yunanistan gibi ülkelere giden akabinde Balıkesir'e dönen Batur, yabancı dil öğrenmek amacıyla gittiği Ankara'da siyasete ilgi duymaya başlamıştır.

Ağustos 1954'te Napoli'deki Güney Avrupa Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na tayin olan ve bu görevi sırasında

Albay Faruk Gürler'i tanıma fırsatı bulan Batur, Ağustos 1955'te yarbaylığa, 1958'de albaylığa, 1959'da ise Eskişehir'de bulunan 1. Ana Jet Üs Uçuş Grubu Komutanlığı'na atanmıştır.

1950'de halkın büyük desteği ile iktidara gelen Demokrat Parti (DP) iktidarı 27 Mayıs 1960 Darbesi ile son bulmuştur. Bu darbe esnasında Başbakan Menderes'i Eskişehir'den Kütahya'ya getirmekle görevlendirilen kişi Albay Muhsin Batur olmuştur. 1985'te anılarını "Anılar ve Görüşler" adlı kitabında yayınlayan Batur, bu durumu: "Kıymetli av bulunmuş, yakalanması kalmıştı" ifadeleriyle izah etmiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden bir gün sonra Orgeneral Cemal Gürsel tarafından yeni bir hükümet kurulmuştur. Hükümetin kurulduğu gün Batur, Kütahya Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine getirilmişse de bir ay sonra Eskişehir'de bulunan Birinci Ana Jet Üs (Tugay) Komutanlığı'na vekalet etmeye başlayarak askeri mesleğine tekrar dönmüş ve 30 Ağustos 1961'de tuğgeneralliğe terfi etmiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra 15 Ekim 1961'de yapılan ilk genel seçimlerde Adalet Partisi'nin (AP) %34; Yeni Türkiye Partisi'nin (YTP) %13; Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) %36; Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) %14 oy alması 27 Mayıs Darbesi'ni yapan komutanları tedirgin etmiş ve -DP alt tabanı olan AP ile YTP'nin bu denli yüksek oy alması- bu tedirginlikten hareket eden bazı komutanlar 21 Ekim 1961 tarihli protokolü hazırlamışlardır. "Türk Silahlı Kuvvetleri seçimden sonra gelecek Yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel duruma filen müdahale edilecek, siyasi partiler faaliyetten men edilecek, seçim neticeleri ve Milli Birlik Komitesi feshedilecek, iktidar milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine teslim edilecek" gibi kararların alındığı bu protokol toplantısına Batur, çağrılmasına rağmen katılmamıştır.

Türk siyasi hayatında son derece önemli gelişmelerin yaşandığı çalkantılı bu yıllarda siyasi gelişmeleri yakinen takip eden Batur, Talat Aydemir'in gerçekleştirdiği 22 Şubat 1962 ile 21 Mayıs 1963 hareketlerini desteklemediği gibi Aydemir'in 1963 yılında gerçekleştirdiği eyleme karşı uyarı bildirisini kaleme almış ve uçaklardan bu bildirimlerin atılmasını sağlayarak darbenin karşısında yer almıştır.1969'da Orgeneralliğe terfi eden Batur, bu yıllarda "Kendi Uçağını Kendin Yap" sloganını benimseyerek Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'nın (Haziran 1970) kurulmasına da önderlik etmiş ve 1973'te emekli olana kadar bu vakfın başkanlığını yapmıştır.

27 Mayıs Darbesi'nin mevcut sorunları giderememesi ülkenin daha da kaotik bir atmosfere sürüklenmesi Batur'u siyasi arenaya daha çok çekmiştir. Ülkede yaşanan bu kötü gidişata son vermek isteyen bir takım üst dereceli komutanların yaptığı toplantılar sonrasında aldıkları kararların, 25 Ocak 1970'de yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında (MGK) Batur tarafından -basında Batur Muhtırası diye geçen- dile getirilmesi bu çekimin göstergelerindedir. Batur, ordu adına MGK'da sıraladığı bu istekleri 21 Kasım 1970'te Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a sunduğu raporunda da benzer şekilde yenilemiştir. General Batur'un gerek MGK'da gerekse de devlet başkanına arz ettiği ve Cüneyt Arcayürek'in ultimatoma/muhtıra diye nitelediği bu talepler 12 Mart 1971 Muhtırasının temelini oluşturmuştur. Esasında 12 Mart'tan önce 9 Mart'ta sol-sosyalist bir yönetim tesis etmek için gerçekleştirilmesi planlanan bir girişime destek verenler arasında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un da olduğu söylenmekte idi. Fakat üst dereceli komutanların tümünün desteklemediği Gürler'in de desteklememesi için telkinlerde bulunulması Gürler'i tasarlanan bu harekettten uzaklaştırmış, Batur ise yalnız kalmıştır. Ordu üst kademelerinin onaylamadığı bu girişimin hemen sonrasında 10 Mart'ta komutanlar "Genişletilmiş Komuta Heyeti" toplantısı yapmışlardır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önde gelen komutanlarını Ankara'da bir araya getiren bu olağanüstü toplantıda komutanlar, hükümete bir muhtıra verilmesi kararı almışlardır.

Sağ ve sol hareketlerin tırmanışa geçtiği, ekonomik sorunların aşılamadığı, öğrenci, işçi olaylarının bir türlü sonlandırılmadığı, asayişin tesis edilemediği bu günlerde ordunun hazırladığı bu muhtıra Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur imzasıyla 12 Mart 1971 günü Demirel Hükümeti'ne verilmiştir.

1971 Muhtirasından sonra Batur, askeri görevinin yanı sıra siyasi hayata daha da aktif bir şekilde müdahil olmuş ve Faruk Gürler'e Genel Kurmay başkanlığı yolunu açmak için gerekli olan başbakanlık kararnamesinin temini için 1972 Ağustos'unda Ankara semalarında jetleri uçurmuştur. Batur, bu olayı anılarında: *"Ne yapalım...kimileri el altından maksatlarına ulaşmak isteyince bu yollara sapmak gerekli oluyordu."* diyerek aktarmıştır.

Dört yıllık görev süresi Ağustos 1973'te dolup emekli olan Batur, 1974'te dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından "kontenjan senatörü" olarak Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçilmiş ve aynı yıl CHP'ye katılmıştır. Senato üyeliği görevini 1980 yılına kadar sürdüren Batur, 1980 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde CHP'nin adayı olmuş, seçim turlarında en fazla oyu (303 oy) alan aday olmasına rağmen yeterli sayıya ulaşamadığı için cumhurbaşkanı seçilememiştir. 7 Haziran 1980'de senatörlüğü sona eren Batur, 12 Eylül Darbesi'nde TBMM'de bulunmamasına rağmen beş yıl siyasi yasağa uğramıştır.

12 Mart Dönemi'nde yabancı basın tarafından "Türkiye'nin en güçlü insanı" olarak değerlendirilen Batur, Kütahya 1. Hava Alayı Bölük Komutanı, 9. Hava Üs, 191 ve 192. Filo Komutanı, Hava Harp Okulu Tabiye Öğretmeni, Napoli Güney Avrupa Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Subayı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanlığı Birlik Eğitim Şubesi Müdürü, Eskişehir 1. Ana Jet Üs Komutanlığı Grup Komutanı, Kütahya Valisi ve Belediye Başkanı, Genelkurmay Lojistik Başkanı, Yüksek Askerî Şûra Üyesi (1968), Hava Kuvvetleri Komutanı (1969-1973), Millî Güvenlik Kurulu Üyesi (1969-1970), Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Cumhuriyet Senatosunun Cumhurbaşkanı seçilen üyesi (1974-1980), TBMM NATO Parlamento Grup Başkanı gibi görevleri şahsında barındırmıştır. Yaşadığı döneme asker kimliğinin yanı sıra siyasi kimliğiyle de tesir eden ve ünlü şair Enis Batur'un da babası olan Muhsin Batur, 25 Eylül 1999'da vefat etmiştir.

Şakire ÇİMENLİ

KAYNAKÇA

Resmi Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)/30-11-1-0: 393-42-1/13.08.1973.

Kitaplar

ALTUĞ, Kurtul, **12 Mart ve Nihat Erim Olayı**, 7 Gün Yayınları, Ankara, 1973.

ARCAYÜREK, Cüneyt, **Açıklıyor-5 Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi 1965-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1992.

ARCAYÜREK, Cüneyt, **Açıklıyor-6 Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.

AYBAR, Mehmet Ali, **12 Mart'tan Sonra Meclis Konuşmaları**, Sinan Yayınları, İstanbul, 1973.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Menderes'in Dramı**, Remzi Kitabevi, 2000.

AYDEMİR, Talat, **Hatıralarım**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017.

BATUR, Muhsin, **Anılar ve Görüşler Üç dönemin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985.

BİRAND, M. A.- DÜNDAR, Can- ÇAPLI, Bülent, **12 Mart İhtilalin Pençesinde Demokrasi**. İmge Kitapevi, Ankara,2004.

DEMİREL, Süleyman, **1971 Buhranı ve Aydınliğa Doğru**, Doğu Matbaası, Ankara, 1973.

BİLBİLİK, Erol, **Öncesi ve Sonrasıyla 9 Mart-12 Mart Süreci**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2013.

ERKANLI, Orhan, **Anılar...Sorunlar...Sorumlular...**, Baha Matbaası, 2. Baskı, İstanbul,1972.

ERİM, Nihat, **Günlükler I-II**, Yay. Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

ERİM, Nihat, **12 Mart Anıları**, Yay. Haz. Raşit Çavaş, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

GÜRKAN, Celil, **12 Mart'a Beş Kala**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.

İPEKÇİ, Abdi- COŞAR, Ömer Sami, **İhtilalin İçyüzü**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

KOÇAŞ, Sadi, **Atatürk'ten 12 Mart'a**, Anılar C:1, İstanbul,1977.

KOÇAŞ, Sadi, **12 Mart Anıları**, May Yayınevi, İstanbul, 1978.

KEMAL, Mehmed, **12 Mart Öfkeli Generaller ve İşkence**, Soyut Yayınları, İstanbul, 1974.

TBMM Albümü-1920-2010, 4. Cilt (1960-1983), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara,2010.

TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları İsmet Paşa'nın Son Yılları 1965-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

TURGUT, Mehmet, **Siyasetten Portreler**, Doğan Kitap, İstanbul, 2001.

Tezler

GEZEN, Bünyamin, **Dönemin Tanıklarının Anılarında 12 Mart 1971 Muhtırası, Yüksek Lisans Tezi**, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2020.

KESKİN, Yusuf Ziya, **27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri, Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı, Erzurum, 2011.

SOYTÜRK, Emre, **Muhsin Batur'un Askeri ve Siyasi Hayatı**, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aksaray, 2021.

ŞAHİN, Alpaslan, **27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrasında 13 Kasım 1960 Tasfiyesinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Makaleler

SUNAY, Cengiz, "Muhsin Batur'un Anılarında 27 Mayıs, 12 Mart ve Sonrası" **Düşünen Siyaset Dergisi**, S:25, Ankara, 2009.

KESKİN, Yusuf Ziya, “Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, Kasım 2020, s.1-15.

Sürelî Yayınlar

Dergiler

Cumhuriyet, 26 Eylül 1999.

Hürriyet, 26 Eylül 1999.

Milliyet, 26 Eylül 1999.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-muhsin-batur-1920-1999/?pdf=6792> adresinden erişilmiştir